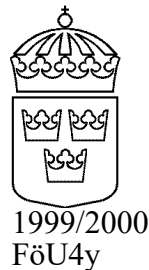

Försvarsutskottets yttrande

1999/2000:FöU4y

Utvecklingsprogram för kommuner med särskilda omställningsproblem främst på grund av strukturomvandlingar inom Försvarsmakten

Till näringsutskottet

Försvarsutskottet vill härmed yttra sig över regeringens skrivelse (skr. 1999/2000:33) Utvecklingsprogram för kommuner med särskilda omställningsproblem främst på grund av strukturomvandlingar inom Försvarsmakten i den del som rör lokalisering av Överstyrelsen för civil beredskap. Utskottet behandlar i yttrandet motionerna N15 (kd), N16 (kd), N17 (m), N19 (mp) och N329 (c) i de delar som rör lokaliseringen av Överstyrelsen för civil beredskap.

Skrivelsen

På grundval av redovisningen i proposition (prop. 1999/2000:30) Det nya försvaret rörande strukturförändringar inom Försvarsmakten har Regeringskansliet gjort en preliminär bedömning vad gäller minskning av sysselsättningen i vissa kommuner. Antalet arbetstillfällen beräknas minskas med ca 215 i Kiruna, med ca 425 i Boden, med ca 450 i Sollefteå, med ca 400 i Falun, med ca 400 på Gotland och med ca 900 i Hässleholm. Regeringen avser att i konstruktiv samverkan med kommunerna, och alla övriga berörda myndigheter och organ, genomföra utvecklingsprogram för att stödja en positiv utveckling av arbetsmarknaden, såväl beträffande existerande som nya näringar.

Planerade åtgärder

De åtgärder som regeringen planerar är bl.a. tillsättandet av en *omställningsgrupp* med uppdrag att föreslå och genomföra utvecklingsprogram för de nämnda kommunerna med särskilda omställningsproblem främst på grund av strukturomvandlingar inom Försvarsmakten, den s.k. Omställningsgruppen. I uppdraget till Omställningsgruppen uttalas bl.a. att gruppen skall lämna förslag till åtgärder för att stödja en positiv utveckling av arbetsmarknaden och övergång till nya näringar i kommunerna Kiruna, Boden, Sollefteå, Härnösand, Falun, Karlskoga, Gotland och Hässleholm.

Regeringen har även initierat ett *fempunktsprogram* för en positiv utveckling i de prioriterade kommunerna. Programmet omfattar planerade åtgärder som

rör lokalisering av statlig verksamhet. Förutsättningarna för lokalisering av statlig verksamhet i berörda kommuner skall studeras noggrant. Statlig sysselsättning och verksamhet kan bidra till en positiv utveckling i utsatta kommuner. Arbetet leds av en särskild statssekreterargrupp inom Regeringskansliet. Regeringen avser att besluta vilka myndigheter eller andra statliga verksamheter som skall lokaliseras till berörda kommuner – totalt ca 1 280 arbetstillfällen. De statliga arbetstillfällena lokaliseras i första hand till Kiruna (ca 100), Boden (ca 75), Sollefteå (ca 300), Härnösand (ca 15), Falun (ca 135), Karlskoga (ca 150), Gotland (ca 90) samt Hässleholm (ca 215).

Regeringen betonar vikten av att lokaliseringarna skall ske i samarbete med berörda myndigheter och fackliga organisationer, berörda kommuner och Trygghetsstiftelsen. Frågan om att säkerställa myndigheternas kompetens och servicenivå skall beaktas.

Trygghetsstiftelsen har tillsammans med Försvarsmakten tagit fram en rikstäckande plan för avvecklingsarbetet. För den personal som arbetar på arbetsplatser som skall omlokaliseras finns det möjlighet att få hjälp av Trygghetsstiftelsen och det statliga trygghetsavtalet för att få ett nytt arbete. Den som väljer att inte följa med till den nya orten omfattas av trygghetsreglerna på samma sätt som den som blir uppsagd på grund av arbetsbrist. Villkoren och möjligheterna i det statliga trygghetssystemet är goda och statistiken från Trygghetsstiftelsen visar att systemet är effektivt och att det stora flertalet arbetssökande får nytt arbete – oftast inom den privata sektorn.

Fempunktsprogrammet omfattar bl.a. också infrastrukturåtgärder, särskilda åtgärder inom ramen för EG:s strukturfonder samt utveckling av arbetsmarknad och en övergång till nya näringar.

Regeringen planerar också *vissa kommungemensamma åtgärder*. För de kommuner som omnämns i skrivelsen gäller att ökade medel för arbetsmarknadspolitiska åtgärder såsom anställningsstöd, utbildningsåtgärder, flyttstöd, starta-eget-stöd m.m. flexibelt skall kanaliseras till berörda länsarbetsnämnder och arbetsförmedlingar via Arbetsmarknadsverket (AMV). Statliga fastigheter, andra anläggningar som används för militära ändamål och vissa markområden skall – i förekommande fall och på gynnsamma affärsmässiga villkor – ställas till förfogande för andra verksamheter och omvandlas för alternativ användning.

Kommunvis beskrivning av planerade åtgärder

I skrivelsen lämnas en kommunvis beskrivning av planerade åtgärder för Kiruna, Boden, Sollefteå, Härnösand, Falun, Karlskoga, Karlsborg, Gotland och Hässleholm. Det framgår av regeringens redovisning att ca 300 statliga arbetstillfällen lokaliseras till Sollefteå. Omställningsgruppen får i uppdrag att i samarbete med Sollefteå kommun, berörda myndigheter och lokalt näringsliv skapa förutsättningar för etablering av ytterligare ca 300 privata arbetstillfällen i Sollefteå.

Erfarenheter från Söderhamnskommittén

I oktober 1996 tillkallade regeringen en särskild utredare för att lämna förslag till åtgärder för att stärka utvecklingen i Söderhamn. Bakgrunden till uppdraget var regeringens förslag att lägga ned Hälsinge flygflottilj, F 15 i Söderhamn. I uppdraget ingick dels att utarbeta förslag till vilka statliga verksamheter som kunde lokaliseras till Söderhamn och att medverka vid genomförandet av beslutade lokaliseringar, dels att föreslå andra åtgärder som kunde stärka utvecklingen i Söderhamn.

I Söderhamnskommitténs rapport (SOU 1998:89) Greppet – att vända en regions utveckling betonar kommittén inledningsvis att nödvändigheten för att bedriva ett framgångsrikt arbete var att kommunen accepterade situationen och snabbt nådde politisk enighet kring en handlingsplan och därefter engagerade sig i ett omfattande utvecklingsarbete.

Sammanfattningsvis konstateras bl.a. att sedan ett och ett halvt år efter F 15:s nedläggning har arbetslösheten minskat och att man andas en framtidsoptimism i Söderhamn som inte funnits sedan massaindustrins glansdagar på 1960-talet. I rapporten konstateras även att den största betydelse som lokaliseringarna av statliga myndigheter haft var att skapa en minsta kritisk massa för att förändra arbetsmarknaden i syfte att skapa bra förutsättningar för privata företag.

Motionerna

I såväl *motion N15 (kd)* av Amanda Agestav som i *motion N17 (m)* av Henrik Landerholm anförts att Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB) av Försvarsdepartementets politiska ledning har fått beskedet att myndigheten skall utlokaliseras från Stockholm. Som grund har åberopats en preliminär överenskommelse mellan regeringen och Centerpartiet. Enligt de båda motionerna skulle en sådan åtgärd vara utomordentligt skadlig ur flera aspekter. ÖCB skall på regeringens uppdrag kunna utföra arbetsuppgifter i en krissituation. Kravet på omedelbar förmåga kan innebära behov av snabba kontakter med Regeringskansliet och andra myndigheter.

För att lösa dessa uppgifter har – enligt vad som vidare anförts i motionerna – ÖCB byggt upp en unik kompetens och ett omfattande samverkansmönster. Det är svårt att hitta något annat organ, vid sidan av regering och riksdag, som i sin dagliga verksamhet är så beroende av kontakter med andra myndigheter och organisationer i Stockholmsområdet. En utflyttning från Stockholm skulle alltså medföra att ÖCB inte skulle kunna lösa sin samordningsroll. Vidare skulle Regeringskansliets tillgång till sin stabsmyndighet allvarligt försvåras. Det nödvändiga samverkansmönstret i Stockholm spolieras. I motionerna framhålls också att den föreslagna utlokaliseringen av myndigheten skulle skapa en djup kompetenssvacka under fem–tio år som omöjliggör genomförandet av riksdagens totalförsvarsbeslut.

I *kommittémotion N16 (kd)* av Inger Strömbom m.fl., som också nämner ÖCB:s viktiga roll som stabsmyndighet, framhålls att ÖCB:s centrala roll också var skälet till att riksdagen vid bildandet av ÖCB den 5 juni 1985

beslutade (bet. 1984/85:FöU11) att verksamheten skulle vara lokaliserad till Stockholm.

Även motionerna N15 (kd), N17 (m) och N19 (mp) nedan tar upp detta som ett argument för att ÖCB även fortsättningsvis skall vara lokaliserad till Stockholm.

I *motion N19 (mp)* av Lars Ångström framhåller motionären – utöver ÖCB:s viktiga roll som samverkansmyndighet – att en utlokalisering av ÖCB skulle vara utomordentligt skadligt ur flera aspekter. Enligt motionären har Miljöpartiet de gröna länge arbetat för att stärka den civila delen av totalförsvaret. En tyngdpunktsförskjutning sker nu från militär förmåga till civil kapacitet samtidigt som de internationella uppgifterna får en framträdande roll. Enligt motionären kommer mycket av den vikt som på senare år har lagts vid de civila frågorna, nationellt och internationellt, att undermineras av regeringens förslag.

I *motion N329 (c)* av Lena Ek föreslås att ÖCB utlokaliseras till Östergötland. Enligt motionären möjliggör nu informationsteknikens utveckling lokaliseringar av verksamheter till de utvecklingspolitiskt viktiga delarna av landet på ett sätt som tidigare föreföll otänkbart. Statlig verksamhet har inte tillgodogjort sig dessa möjligheter. Centerpartiet har tidigare pekat ut ett antal statliga myndigheter såsom Försvarets forskningsanstalt, Kammarkollegiet och Rättsmedicinalverket för utflyttning till Östergötland. Till detta kommer regionalisering av Socialstyrelsen, utflyttning av Överstyrelsen för civil beredskap, Brottförebyggande rådet och ytterligare ett tiotal exempel på statlig verksamhet som inte behöver ligga i storstadsregionen.

Utskottets överväganden

Utskottet behandlade frågan om ÖCB:s lokalisering första gången i maj 1985 (1984/85:FöU11). Det skedde i samband med utskottets beredning av regeringens proposition (1984/85:160) Ledningen av totalförsvarets civila delar, vari regeringen förslåg att Överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF) ombildas till Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB). Enligt förslaget i propositionen avsågs ÖCB lösa sina samordningsuppgifter i samråd med berörda myndigheter. Utskottet tog fasta på detta och uttalade bl.a. att ledning och samordning inom totalförsvaret måste bedrivas på annat sätt inom den civila delen än inom den militära. På grundval av sina uppgifter och sin kompetens samt genom en framsynt och kontaktskapande verksamhet borde ÖCB kunna få en självklar auktoritet inom totalförsvaret, ansåg utskottet. Utskottet förutsatte att myndigheten skulle kunna utöva ledning och samordning mera i kraft av sådan auktoritet än med administrativa eller ekonomiska styrmedel.

När sedan utskottet vid samma beredning behandlade två motioner som föreslog en utlokalisering av ÖCB, ansåg utskottet, att myndighetens uppgifter motiverar att denna, liksom ÖEF, är lokaliserad till Stockholm. Utskottet behandlade vid tre påföljande riksmöten liknande motionsyrkanden. Dessa yrkanden avstyrktes också av utskottet med hänvisning till tidigare uttalanden i frågan.

ÖCB är enligt sin instruktion (1988:1122) central förvaltningsmyndighet för frågor om ledning och samordning av verksamhet inom det civila försva-

ret. ÖCB är därutöver ansvarig för funktionerna Civil ledning, Transporter och Försörjning med industrivaror. Enligt sin instruktion skall också ÖCB samordna den frivilliga försvarsverksamheten inom det civila försvaret.

Sedan ÖCB bildades år 1986 har frågor inom den civila delen av totalförsvaret uppmärksammats mer och mer. Detta gäller inte minst mot bakgrund av det vidgade säkerhetsbegreppet och den ökande internationella verksamheten inom totalförsvaret. ÖCB:s samordningsansvar för det civila försvaret har således fått ökad betydelse. Utskottet instämmer därmed i vad som framförs i motionerna om ÖCB:s viktiga samordningsroll inom det civila försvaret. När det gäller frågan om ÖCB:s lokalisering, som också tas upp i motionerna, vill utskottet anföra följande.

I 1996 års totalförsvarsbeslut (prop. 1996/97:4, bet. FöU1) uttalades i fråga om ledning av det civila försvaret att den breddade hotbilden skärper kraven på en gemensam planeringsinriktning utifrån en gemensam föreställning om vilka hot och risker som skall kunna mötas. Det blir därvid väsentligt att ansvariga myndigheter och andra aktörer har en enad uppfattning om det väpnade angreppets karaktär, men också om vad en svår påfrestning på samhället i fred är och vilka krav som då kan komma att ställas. Det innebär också att den operativa planering som ÖCB samordnar skall utformas bl.a. i syfte att slå fast vilka planeringsgrunder som gäller. ÖCB måste således, enligt vad som uttalades i propositionen, ägna stor kraft åt att snabbt och effektivt se till att totalförsvarsbeslutet får genomslag i samhället.

För att kunna ge statsmakterna en aktuell och heltäckande bild av genomslaget av totalförsvarsbeslutet 1996 fick också ÖCB en stärkt roll i samordningen av uppföljningen och utvärderingen av beslutet.

Utskottet vill i sammanhanget också anföra att utskottet för närvarande bereder regeringens proposition (prop. 1999/2000:30) Det nya försvaret, vari regeringen föreslår att de nuvarande myndigheterna Civilbefälhavaren i Södra civilområdet, Civilbefälhavaren i Mellersta civilområdet och Civilbefälhavaren i Norra civilområdet läggs ned den 31 december 2000. Av propositionen framgår också att riksdagsbeslutet våren 1999 (prop. 1998/1999:74, bet. FöU5) innebar att formerna för att på ett effektivt och rationellt sätt kunna möta ett bredare spektrum av hot och risker successivt måste utvecklas. Utgångspunkten borde härvid vara en förbättrad helhetssyn. Mot bakgrund av detta har regeringen i juni 1999 beslutat om direktiv (dir. 1999:63) för en särskild utredare som skall lämna förslag till principer för en bättre helhetssyn vid planeringen för civilt försvar och beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred. I uppdraget ingår att ta ställning till om nuvarande funktionsindelning, myndighetsuppgifter och samordningssystem behöver ändras.

Utskottet förutsätter att frågan om ÖCB:s lokalisering noga övervägs och att regeringen i denna fråga beaktar vad statsmakterna tidigare uttalat. Utskottet har, som framgått, vid flera tillfällen avvisat en omlokalisering av ÖCB med hänsyn till förutsättningarna att kunna utföra sina uppgifter. En omlokalisering av viktiga myndigheter inom det civila försvaret är – i likhet med inom det militära försvaret – av central betydelse för riksdagen. Utskottet utgår därför ifrån att en sådan fråga kommer att bli föremål för riksdagens överväganden och beslut. Vad utskottet här anfört bör riksdagen som sin

mening ge regeringen till känna. Mot den bakgrunden avstyrker därför utskottet motionerna N15 (kd), N16 (kd), N17 (m), N19 (mp) och N329 (c) i de delar som rör ÖCB:s lokalisering.

Stockholm den 8 februari 2000

På försvarsutskottets vägnar

Henrik Landerholm

I beslutet har deltagit: Henrik Landerholm (m), Tone Tingsgård (s), Christer Skoog (s), Karin Wegestål (s), Stig Sandström (v), Åke Carnerö (kd), Olle Lindström (m), Rolf Gunnarsson (m), Ola Rask (s), Margareta Viklund (kd), Anna Lilliehöök (m), Lars Ångström (mp), Erik Arthur Egervärn (c), Laila Bäck (s) och Berndt Sköldestig (s).